

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 123 2002

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Ingemar Algulin, Anders Cullhed, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Conny Svensson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word for Windows eller Word Perfect. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2003 och för recensioner 1 september 2003.

Från och med denna årgång av *Samlaren* erhåller uppsatsförfattarna ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil, lagrad på en diskett.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

ISBN 91-87666-20-0

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2003

därför tämligen begränsat och Ljungquist medger mycket riktigt att den svenska utopiska genren är jämförelsevis liten. Med detta konstaterande öppnas möjligheter för ett intressant resonemang. Varför är genren så liten i Sverige? Hur beskriver man en genres utveckling med så få verk?

Kartläggningen av de svenska litterära utopierna och dystopierna syftar till att teckna den svenska litterära utopins genrehistoria, en ambition som med bakgrund av det ovan sagda inte är helt okomplicerad. Avhandlingens fokus är egentligen tudelat då dess första syfte (att kartlägga den litterära utopiska genrens förekomst i Sverige) förutsätter det som skall undersökas. Är syftet att utföra en kartläggning eller är det att teckna en genre? Om Ljungquist projekt primärt varit att teckna en genrehistoria borde hon belyst problematiken kring att skriva genrehistoria och exempelvis vänt sig till Staffan Björks *Svenska språket skönheter* eller Eva Haettner Aurelius *Inför lagen* för att få inspiration. Avhandlingen hade vunnit på att fördjupa diskussionen och därigenom kunnat ställa intressanta frågor kring genrer och genreproblematiken

Som tidigare nämnt spänner avhandlingen över två hundra år av svensk historia och frågan är om den inte vunnit i stringens och fått tydligare resultat om framställningen koncentrerats till ett begränsat antal djupstudier. På så sätt hade man kunnat undvika det diakrona framställningssättets fallgropar. Detta trycker jag på eftersom djupstudierna tillhör avhandlingens styrkor. Fallstudierna av Bergeström, Nyrén, Rådberg, Lundin och Boye är mycket givande och uppslagsrika. I dessa visar Ljungquist sin sakkunskap och ger prov på de tolkningsmöjligheter som öppnas när man betraktar de analyserade verken i ljuset av den utopiska genren. Avhandlingen växer i dessa djupstudier. I de kortare presentationerna kommer de svenska utopierna inte riktigt till sin rätt och flera av dem framstår vid en så ytlig bekantskap som lite fäniga och rätt så oseriösa.

Till avhandlingens förtjänster hör också att den är välskriven, genomgående intressant och anmärkningsvärt noggrann i formellt avseende. Extra poäng kan utdelas för bilder och utförliga register.

Men framförallt är det ämnesvalet som gör avhandlingen så tilltalande. Ljungquist har valt att

undersöka ett område som hittills inte rönt någon större uppmärksamhet i Sverige, särskilt inte inom det egna ämnet.

Sylvia Määttä

Gunlög Kolbe, *Om konsten att konstruera en kvinna. Retoriska strategier i 1800-talets rådgivare och i Marie Sophie Schwartz's romaner* (Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet 42). Göteborg 2001.

Rådgivningsböcker och uppfostringslitteratur för flickor har en lång historia. Redan på 1500- och 1600-talen var genren etablerad och särskilt riklig var utgivningen av rådgivningstexter i slutet av 1700-talet och i början av 1800-talet. Då fanns på den svenska bokmarknaden en mängd tyska, engelska och franska rådgivningsböcker i översättning samtidigt som produktionen av inhemska verk var betydande. Syftet med dessa rådgivare var att fostra samtidens unga flickor till goda mödrar, dygdiga hustrur och föredömliga husmödrar.

Det är denna typ av rådgivningsböcker och deras inflytande på samtidens romanlitteratur som behandlas i Gunlög Kolbes doktorsavhandling *Om konsten att konstruera en kvinna. Retoriska strategier i 1800-talets rådgivare och i Marie Sophie Schwartz' romaner*. Avsikten är här att kartlägga det tidiga svenska 1800-talets rådgivare för kvinnor och undersöka deras övertalningsstrategier och komplementära könsrollsideologi. Därtill avser Kolbe att visa rådgivarnas nära relation till den samtida underhållningsromanen med exempel från Marie Sophie Schwartz' berättelser och romaner. Avslutningsvis vill Kolbe pröva hur materialet förhåller sig till dagens populärkulturella utbud.

Av alla de rådgivningstexter som utgavs i Sverige från 1790 till 1830 begränsas undersökningen till 39 texter och materialet indelas i tesrådgivare, blandrådgivare och fiktionsrådgivare. Tesrådgivarna kännetecknas av att argumenteringen sker i icke-fiktiv form. Bland de världsligt inriktade tesrådgivarna, alltså där kvinnans förhållande till man, barn och hushåll fokuseras, hamnar en av tidens mest kända rådgivare, *Herr J. P. Campes faderliga råd til sin dotter* från 1789, vilken kom i svensk översättning 1798. Bland tesrådgivarna finns också handboksrådgivare som ger konkreta praktiska råd om t. ex. bak-

ning, syltning och etikettsregler. Ytterligare en speciell variant av denna rådgivningstyp är religiösa tesrådgivare, där kvinnans förhållande till Gud behandlas, som i *En öm faders önskningsar och råd till sin dotter på hennes bröllopsdag* (1827). Nästa kategori, blandrådgivarna, karakteriseras av att de antingen har en fiktiv ramberättelse eller att argumentationen varvas med långa fiktiva exempelberättelser. Bland dessa finns Johann Ludwig Ewalds *Konsten att blifva en god flicka, en god maka, mor och matmor* som kom på svenska 1811. Tredje typen av rådgivare, fiktionrådgivare, kännetecknas av att den fiktiva gestaltningen dominerar. Här sker således argumentationen i form av fiktiva berättelser som presenterar antingen förebildliga eller avskräckande exempel på kvinnligt beteende. Bland dessa finns en av tidens mest populära berättelser, Wilhelmina Karoline von Wobesers *Elise eller kvinnan i sin fullkomlighet* (1795).

Trots att materialet kan uppdelas i tre kategorier uppvisar de undersökta rådgivarna många gemensamma drag. Det ständigt upprepade budskapet är enligt Kolbe "att det är kvinnans uppgift att vara underdånig maka, mor, uppfostrarinna och husförstånderska" (s. 73). För att få fram budskapet är det viktigt att berättaren framstår som trovärdig och vederhäftig. I flertalet rådgivare är berättaren en man, som ger sig ut för att vara en välvillig fader med auktoritet och livsvisdom. Ofta framhålls också att den manliga berättaren är en auktoritet i det offentliga samhället i egenskap av författare, präst eller vetenskapsman. Ibland påstås dessutom att han har fått sin auktoritet av ingen mindre än Gud.

I de rådgivare där berättaren är en kvinna intar hon oftast rollen som mor. Problemet i dessa rådgivare är att motivera att denna kvinna, som i skriftlig form överlämnar sina råd, verkligen är en god kvinna. I rådgivningslitteraturen är det nämligen ett allvarligt brott för en kvinna att fatta pennan och publicera sig. I rådgivare med kvinnlig berättare är det därför viktigt att betona att berättaren är mor och att hon är ett dygdeideal inom den husliga kretsen. Ibland används också testamentets framställningsform för att understryka att det här handlar om en döende mors privata råd till sin dotter.

Också konstruktionen av mottagaren är av betydelse. Vanligen riktar sig rådgivarnas berättare till en fiktiv familjemedlem, en älskad dotter eller syster, samtidigt som berättaren vänder sig till

den verkliga kvinnliga läsaren utanför fiktionen. Den senare förutsatts vara en ung kvinna som ännu är ovetande om världens ondska och därför måste upplysas om de faror som hotar.

Den mest ingående analysen i avhandlingen ägnas åt fiktionrådgivaren *Elise eller kvinnan i sin fullkomlighet*. Dess popularitet runt 1800 bekräftar av det stora antalet utgåvor, översättningar och efterföljare samt all den uppmärksamhet den fick i samtidens litterära tidskrifter. I analysen om den unga Elise och hennes prövningar uppehåller sig Kolbe vid samma retoriska övertalningsstrategier som i presentationen av de övriga rådgivarna: berättarhållning, läsartilltal och känslengagerande exempel. Hon visar också hur olika karaktärer i berättelsen fungerar som hjälpare eller motståndare till Elises projekt.

Efter analysen av rådgivningstexterna går Kolbe över till Marie Sophie Schwartz' författarskap för att illustrera relationen mellan samtidens rådgivare och underhållningslitteratur. Valet av Schwartz är både intressant och välmotiverat. Schwarz var inte bara en av sin samtids mest lästa romanförfattare utan också en etablerad rådgivarförfattare. I avhandlingen behandlas därför två av hennes korta rådgivningstexter, *Till Sveriges Mödrar om vanans makt vid uppfostran* (1857) och *Några ord till kvinnan* (1863). Av Schwarz' omfattande skönlitterära författarskap begränsar Kolbe undersökningen till två berättelser, "Förtälet" (1851) och "Författarinnan och hennes man" (1864), samt tre romaner, *En fåfängs mans hustru* (1857), *Mannen av börd och kvinnan af folket* (1858) och *Emancipationsvurmen* (1860).

I kapitlet om Schwartz uppehåller sig Kolbe främst vid de skönlitterära texterna och hur de anknyter till rådgivningsgenren vad gäller budskap och framställningsteknik. I analyserna av de enskilda texterna används Greimas aktantmodell för att visa hur olika karaktärer fungerar som hjälpare eller motståndare till huvudpersonen och hur somliga karaktärer till och med byter position under handlingens gång. Här visas hur samma mönster går igen i flera av Schwartz' berättelser: Det är nämligen oftast de manliga karaktärernas projekt som lyckas, alltså att uppfostra de till en början rätt så självständiga och upproriska kvinnorna till goda idealkvinnor. Några avvikelser från rådgivaridealet finns dock, menar Kolbe. I *En fåfängs mans hustru* får den fåfänga makens tidigare fästmö Augusta oemotsagd presentera sin okonventionella och radikala

syn på förhållandet mellan man och kvinna och i "Författarinnan och hennes man" uppträder en otillförlitlig manlig berättare, vilket försvårar tolkningen av berättelsens budskap.

I sista kapitlet, "Slutord", visar Kolbe hur i stort sett samma könsrollsyn som förespråkas i 1800-talets rådgivare kommer till uttryck i dagens populärkultur, då såväl i dagens tv-serier, filmer och romantikberättelser som i populärvetenskapliga verk om manligt och kvinnligt. Som ett exempel på det senare nämns Rigmor Roberts och Kerstin Ulvnäs Mobergs uppmärksammade verk *Han & Hon. Födda olika* från 1994.

Gunlög Kolbes avhandling är en tydligt uppbyggd undersökning. Det som utlovas i syftet görs och den metod som presenteras i inledningen är den som används i textanalyserna. Avhandlingen uppvisar emellertid en del brister och inkonsekvenser vad gäller presenterad och använd terminologi. Eftersom rådgivningsmaterialet är didaktiskt med syfte att övertala läsaren väljer Kolbe att göra en retorisk analys av det. I sin metodredovisning utgår hon från den lärobok som allmänt användes i svensk undervisning från mitten av 1600-talet till mitten av 1800-talet, Vossius *Elementa Rhetorica*, vilket med tanke på dess centrala ställning verkar vara ett rimligt val. Men hennes redgörelse för retorikens grundbegrepp står inte i proportion till användningen av dem i analyserna. I metodavsnittet presenterar hon inte mindre än 17 termer. Av dessa används sedan endast tre: *ethos* (sede- och karaktärsargument), *proposio* (sammanfattning av budskapet) och *exempla* (exempel). Ändå skulle det vara möjligt att utvidga den retoriska analysen av rådgivningstexterna med en mer precis retorisk analys, t.ex. med en undersökning av förhållandet mellan *narratio* (beskrivning), *logos* (sakskäl) och *pathos* (känslargument). Vad som är särskilt olyckligt är att Kolbe, trots den ambitiösa redogörelsen för retoriska termer i inledningen, inför fyra tidigare icke presenterade begrepp i analysen av rådgivarna i första kapitlet, nämligen *repetitio* (upprepning) på sidan 75, *miseratio* (väcka medkänsla) på sidan 112 f., *movere* (röra känslomässigt) på sidan 85 och *sermocian-tio* (fingerat tal) på sidan 133.

Samma inkonsekvens utmärker också introduktionen och tillämpningen av Greimas aktantmodell. I inledningen presenteras begreppen subjekt och objekt samt hjälpare och motstån-

dare men redan i första kapitlet, på sidan 103, inför termen *givare* utan att denna närmare definieras eller att dess plats i Greimas aktantmodell redovisas.

Det är också synd att Kolbe inte bättre utnyttjar den uppdelning av rådgivningsmaterialet som hon gör i inledningen. Eftersom avsikten är att undersöka rådgivarnas egenart, de övertalningsstrategier de använder och deras nära relation till den samtida romanen så förefaller en indelning av materialet baserad på närvaron och omfattningen av fiktiva exempelberättelser vara välmotiverad och adekvat. Presentationen av de tre rådgivartyperna, tesrådgivare, blandrådgivare och fiktionsrådgivare, och indelningen av textmaterialet är också väl genomförd. Som läsare förväntar man sig dock att klassificeringen av rådgivningstexterna skulle vara av betydelse för analyserna men så är inte fallet. När Kolbe i första kapitlet diskuterar rådgivartexternas övertalningsstrategier exemplifierar hon ur hela materialet och en diskussion om eventuella skillnader i övertalningsstrategier mellan de olika typerna av rådgivare saknas. Fastän Kolbe hävdar att blandrådgivarna är den mest intressanta typen av rådgivare eftersom "olika former av övertalande text används parallellt" (s. 64), så utreds det inte närmare vad som utmärker denna typ av argumentering eller varför just denna teknik gör blandrådgivarna särskilt intressanta.

Gunlög Kolbes metodval är också värt att diskutera. Som utlovat i inledningen tillämpar Kolbe en retorisk analysmetod kompletterad med Greimas i de enskilda textanalyserna. Metodvalet leder emellertid till onödigt begränsade texttolkningar. Eftersom Kolbe förbehållsöst läser Wobesers *Elise eller kvinnan i sin fullkomlighet* som just rådgivare så reducerar hon denna bitvis nog så komplicerade och motsägelsefulla text. När hon hävdar att denna fiktionsrådgivare förespråkar att kvinnan ska följa dygdens och pliktens väg och att det är maka- och moderrollen som är kvinnans rätta bestämmelse, så väljer hon att bortse från viktiga partier i texten. Huvudpersonen Elise skildras nämligen inte enbart som makens underdåniga hustru och sina barns i allt självupppoffrande moder. Det finns nämligen en annan roll som hon axlar och som ges stort utrymme i berättelsen. Det är nämligen Elise som ensam sköter makens gods. Direkt efter bröllopet utnämner maken henne till sin inspektor och han ger henne rätt att fritt

handla med hans egendom utan krav på redovisning. Därefter skildras det hur Elise sköter hela egendomen, leder arbetet, sköter räkenskaperna, tar hand om de anställda och inrättar en skola åt de anställdas barn. När maken och senare sonen har ruinerat sig på spel och kvinnor skildras hur Elise tar hand om affärerna, förhandlar med kreditorerna, gör upp återbetalningsplaner etc. Men denna skildring av Elise och hennes arbetsuppgifter behandlas inte i analysen. Inte heller diskuterar Kolbe betydelsen av de minst sagt frspråkiga erotiska inslagen och förförelscenerna i romanen. Hon behandlar inte heller det samtal som Elise och hennes väninna Henrietta för i början av berättelsen, i vilket Elise hävdar att kvinnan är mannen jämlike till förståndet och att hon bör skaffa sig gedigna kunskaper.

Också i behandlingen av Schwarz' texter efterlyser jag en mer nyanserad textanalys och tolkning. Visserligen sammanfattas kapitlet om Schwarz så här: "Men där de tidigare rådgivarna varit entydiga, och alla övertalande strategier i dem samverkat till ett gemensamt mål finns det i Schwarz' fiktionsberättelser inom ramarna för den komplementära könsrollsideologin rum för positionsförändringar och mångtydlighet." (s. 215–216) Jag instämmer i denna karakteristik av Schwarz' berättelser men jag kan inte se att Kolbe visar något av detta i sina analyser. När hon hävdar att hjälten Harald lyckas med sitt projekt att omforma flickan Urda i *Emancipationsuurmen* så bortser hon ifrån att även den mest ärkereaktionära av karlarna i romanen, Harald själv, måste omformas och modifiera sin uppfattning om kvinnans rätta bestämmelse. Fastän han i början av berättelsen fördömer kvinnliga författare så gifter han sig i slutet med en kvinnlig författare och kvinnosakskämpe, Calla. När hon vid frieriet kastar sitt senaste manuskript i elden så räddar Harald det ur lågorna. Inte nog med detta. Som bröllopsgåva överräcker han samma manuskript i tryck och med Callas eget namn på försätsbladet.

Dispositionen av kapitlet om Schwarz väcker också frågor. Här behandlas nämligen inte som väntat Schwarz' texter systematiskt, alltså rådgivningstexterna för sig och de skönlitterära verken för sig. Istället behandlas texterna i kronologisk ordning. Denna disposition skulle kunna försvaras om Kolbe ville visa hur Schwarz' övertalningsstrategier och könsrollssyn förändrades under tidsperioden men detta verkar inte vara

avsikten. Varför Kolbe valt att inte behandla Schwarz' tredje rådgivare, *Sjelfkulturens nödvändighet och inflytande* (1859), framgår inte heller.

Överhuvudtaget efterlyser jag ett mer historiskt perspektiv i avhandlingen. Jag skulle önska att Kolbe tydligare hade klargjort varför hon valt att begränsa sin undersökning av rådgivare till tiden 1790–1830. Beror denna avgränsning enbart på att utgivningen av rådgivare var särskilt riklig under dessa decennier? Eller beror avgränsningen också på att vi just i slutet på 1700-talet får en rådgivartyp som tydligare än tidigare riktar sig till borgerskapets döttrar och därmed förespråkar det framväxande borgerskapets könsrollsideologi och familjesyn?

Också i avsnittet om Schwarz saknar jag en diskussion om hur Schwarz' rådgivningstexter förhåller sig till de tidigare rådgivarna, såväl vad gäller övertalningsstrategier och könsrollsideologi. I en jämförelse med t. ex. Campes *Faderliga råd* och Ewalds *Konsten att bli en god flicka* verkar Schwarz förespråka ett mer modernt kvinno- och uppfostringsideal. I rådgivaren *Några ord till kvinnan* poängterar hon nämligen kvinnans rätt till utbildning och vettig sysselsättning. Hon kritiserar sin samtids ytliga flickuppfostran och betonar kvinnans rätt till meningsfullt arbete, alltså sådant "hvarigenom de antingen erhålla verklig bildning, eller utkomst". Detta bildningsideal framkommer också i flera av Schwarz' romaner. I *Emancipationsuurmen* öppnar en av hjältingorna, Urda, en slöjdskola för traktens unga kvinnor och då inte för att odla deras husliga talanger och behag utan för att utbilda dem till nyttiga yrken som skomakare, skräddare, bokbindare och färgare. Urda vill alltså göra traktens kvinnor till självförsörjande yrkeskvinnor inom manliga professioner. Att Schwarz i detta avseende skiljer sig från det traditionella och äldre rådgivningskonceptet är tydligt. Det skulle därför vara befogat att utreda Schwarz' förhållande till den tidigare rådgivningstraditionen. Det skulle också ha varit intressant att i detta sammanhang aktualisera den könsrolldebatt som fördes i Sverige i mitten av 1800-talet och visa hur Schwarz förhåller sig till sin samtids emancipationsidéer.

Det är först i sista kapitlet, slutordet, som Kolbe anlägger ett historiskt synsätt på sitt material. Här framhåller hon nämligen att samma könsrollssyn som härskade i 1800-talets rådgivare kommer till uttryck i dagens såpoperor, romantikberättelser och populärvetenskapliga arbeten

om manligt och kvinnligt. Hon visar hur dagens publik möter rådgivarnas såväl förebildliga som avskräckande exempelkvinnor i såpoperor som *Dallas*. Hon understryker också likheterna mellan 1800-talets rådgivarfiktion och dagens romantikberättelser genom att redovisa Janice Radways kända undersökning av faktiska kvinnors romantikläsning och hävdar här att de krav som Radways läsare har på en god romantikberättelse i mycket överensstämmer med hur fiktionsrådgivaren *Elise* och Schwarz' romaner är utformade.

Det är emellertid synd att det är först i slutet av avhandlingen som Kolbe inför Radways undersökning *Reading the Romance: Women, Patriache, and Popular Literature* (1984), eftersom Radways resonemang om kvinnors läsning av romantikberättelser skulle kunna fördjupa de tidigare analyserna. Om Kolbe i likhet med Radway hade skiljt på budskapet i den lästa texten och betydelsen av själva läsakten så hade hon i likhet med Radway kunnat visa hur den föregående berättelsens skildring och narrativa form i många fall underminerar och står i strid med det könsideologiska budskap som proklamerar i slutet berättelsen. Isynnerhet i analyserna av Wobesers *Elise* och Schwarz' skönlitterära texter hade detta synsätt varit givande.

Tyvärr uppvisade första tryckningen av Gunlög Kolbes avhandling en hel del redigeringsfel, samtidigt som det i vissa av de exemplar som skickades ut till landets universitet och forskningsbibliotek finns blanka sidor. Vad gäller redigeringsmissarna är det mest olyckliga felet att titlarna på Schwarz' båda rådgivningstexter har förväxlats i kapitlet om Schwarz. Tväremot vad som framgår i den första tryckta versionen är det *Några ord till kvinnan* som behandlas på sidorna 173–175 och *Till Sveries mödrar om vanans makt vid uppföstran* på sidorna 203–207. I den avhandling som framlades vid disputationen finns också en del att anmärka på vad gäller avhandlingens vetenskapliga akribi. Notapparaten är ibland väl yvig och information som skulle kunna ges i en not med nothänvisning i slutet av en mening har ibland spaltats upp på flera noter, som t. ex. not 10 och 11 på sidan 10. Det försvarar också läsningen att alla citathänvisningar i löpande text sker i noter medan alla citathänvisningar vid blockcitat sker inom parentes, se t. ex. s. 85. Vid flera tillfällen saknas det nothänvisningar där sådana borde finnas, som t. ex. sidan 60, där det i första stycket saknas en not med hänvisning

till Paul J. Hunter. I flera noter saknas också sidhänvisningar där sådana borde finnas för att underlätta för senare forskare, detta gäller t. ex. not 41, 60, 103 och 155. I ett par noter hänvisas inte direkt till källan utan till någon som i sin tur har hänvisat till källan som i not 102, s. 46, där det borde hänvisas direkt till Ulvros' *Fruar och Mamseller*, eller i not 103, s. 48, där det borde hänvisas direkt till Greimas *Semantique structurale*. En fullständig och korrigerad version av avhandlingen är dock under utgivning sommaren 2002, där många av de ovan anförda redigeringsfelen och hänvisningsfelen är åtgärdade.

Trots att jag här har påtalat en del brister i Gunlög Kolbes undersökning vill jag också understryka avhandlingens förtjänster. Avhandlingen presenterar och analyserar ett hittills nästan helt obearbetat material, det sena 1700-talets och tidiga 1800-talets rådgivningslitteratur för unga kvinnor. Avhandlingen bibliografiska värde ska därför framhållas. Förteckningen över rådgivningslitteratur i bilaga 1 och Kolbes indelning av materialet i tre kategorier, tesrådgivare, blandrådgivare och fiktionsrådgivare, kommer säkert att vara av värde för senare forskare.

Det som gör Kolbes avhandling än mer värdefull är att den tydligt visar det nära och komplicerade förhållandet mellan rådgivningstexter och romantexter i början av 1800-talet och hur rådgivningslitteraturens kvinnoideal och övertalningsstrategier också återfinns i några av tidens populära romaner, här exemplifierat med Marie Sophie Schwartz' författarskap. Detta är därför en studie som väcker frågor och visar på nya samband och intertextuella relationer. Jag är alltså övertygad om att Kolbes avhandling kommer att leda till fortsatt forskning inte enbart av den rådgivningslitteratur som den introducerar i den litteraturvetenskapliga forskningen, utan också av Marie Sophie Schwartz' hittills förbisedda författarskap, vars tidsprägel och komplexitet avhandlingen synliggör.

Yvonne Leffler

Erik Zillén, *Den lekande Fröding. En författarskapsstudie*. Nordic Academic Press. Stockholm 2001.

Gustaf Fröding är en av våra mest lästa och kanoniska författare. Ändå var det 40 år sedan han blev föremål för ett större vetenskap-